

обяснение нашитѣ дѣатели, личи отъ отговоритѣ, които намираме въ нашитѣ стари вѣстници. Въ тѣхъ направо се казва на сърбитѣ, че ако е въпроса за просвѣта, то нека тѣ създадатъ такава въ тѣящитѣ срѣдъ невѣжество сръбски земи — Босна и Херциговина, а за просвѣта въ българскитѣ ще се погрижатъ самитѣ българи¹⁾. Въ сѣщото врѣме ги питатъ, какво би казали тѣ, ако българитѣ биха изпращали въ Сърбия свои книги?²⁾.

Отпърво пропагандата се води направо срѣдъ народнитѣ маси. Но скоро опитътъ убѣждава нейнитѣ агенти, че този пѣтъ не е единъ отъ най-сигурнитѣ и отъ най-результатнитѣ. Масата е винаги консервативенъ елементъ и тя мѣчно възприема новитѣ идеи, ако ще би и национални, даже когато сама е лишена отъ всѣкакво национално съзнание, щомъ тѣзи идеи се носятъ отъ вънъ. Освѣнъ съ този консерватизмъ сръбскитѣ агенти сж се сблъскали и съ мнителността на българската маса, толкова характерна за българина. Тя неволно се е питала: защо сж тѣзи грижи отъ страна на сърбитѣ, чийто езикъ дори не разбира добръ, и не може да си отговори иначе, освѣнъ, че съ тѣхъ се прѣслѣдва нѣщо, което може да е добро, но което ще носи по-голѣми изгоди за ония, които ги проявяватъ, отколкото за нея самата.

Надъ туй, тя не е могла да не забѣлѣжи, че агентитѣ на сърбизма често сж въ най-интимни връзки, било съ турцитѣ, било съ разни пришелци срѣдъ нея, забогатѣли и станали силни за смѣтка на нейното благодѣнствие. А това я правѣло не само резервирана, но понѣвга и враждебна къмъ натрапванитѣ ѝ добрини. Още по-трудна е била пропагандата тамъ, дѣто е имало интелигентна личностъ, ползуваща се съ народното довѣрие. Прѣдъ нея трѣбвало по неволя да отстъпятъ всички носители на сърбизма, безсилни да устоятъ срѣщу влиянието ѝ прѣдъ народа. Трѣбвало е, за да успѣятъ, или да я прѣмахнатъ, или да работятъ мимо нея. Първото ги е излагало прѣдъ очитѣ на народа, защото можело да се постигне само чрѣзъ козни прѣдъ властитѣ и въпрѣки народната воля, а второто не е могло да даде никакви положителни резултати.

И ако сръбскитѣ агенти сж успѣли на нѣкои мѣста, то този имъ успѣхъ се дължи не на склонността на българина

¹⁾ Македония, г. III, бр. 22, стр. 3, кол. 4 отъ 26 апр. 1869.

²⁾ Дунавска вора, г. I, бр. 84, стр. 1—2 отъ 15 юли 1868.